

PERSONAJE

Mihail VOICU*

Cuvinte cheie: *expoziția „Personaje”, grafică, gravură*

Mots-clés: *L'exposition "Personnages", graphiques, gravure*

Résumé

L'exposition Personnages fait partie et se dessine comme dernière étape d'un ample projet de recherche de la Collection des estampes du musée d'Iasi – Tirage d'artiste 8/10 – déroulé sur une période de quatre ans.

Le printemps dernier, l'exposition rassemblait sur les cimaises du Musée Unirii de rue Lăpușneanu une série d'œuvres d'une grande diversité d'expression, à la fois du point de vue du langage plastique mais surtout en ce qui concerne la complexité des techniques employées, de la taille d'épargne et des techniques classiques en métal ou en plan, jusqu'aux techniques modernes, « du moment ». Les artistes présentés par l'exposition Personnages ont réussi, par le choix de leur sujet et par l'atmosphère surprise dans leurs œuvres, à créer une scénographie évolutive de la société roumaine au fil de son histoire, principalement de la période moderne et contemporaine.

En réunissant certains artistes représentatifs du XIXe siècle, véritables pionniers dans le domaine de la gravure roumaine – Theodor Aman, C.D. Stahi - ou de la période d'entre-guerres, mais surtout des artistes du XXème siècle qui, par des innovations et expérimentations, ont ouvert des nouveaux horizons dans le domaine appliqué des techniques, l'exposition Personnages, ainsi que tout le projet thématique, propose une radiographie à ce jour de notre collection. A travers ces manifestations d'exposition, des acquisitions et des donations, cette collection se renouvelle chaque année, à la suite des nouvelles tendances média.

În primăvara anului trecut, Muzeul de Artă din Iași organiza, în spațiul generos al Muzeului Unirii din strada Lăpușneanu, expoziția *Personaje*, expoziție ce se constituia totodată ca ultimă etapă a unui ciclu tematic și denumit generic *Tiraj de artist 8/10*. De altfel, proiectul debuta în 2010, într-un alt spațiu al unui alt muzeu satelit din cadrul Complexului Național Muzeal „Moldova” Iași, Muzeul Viei și Vinului din Hîrlău, cu expoziția *În sat. Ipостaze ale satului românesc modern și contemporan* și își propunea, la acel moment, o valorificare cât mai reală a unei vaste colecții muzeale și anume cea de stampe.

Gen specific al graficii, gravura, prin intermediul diverselor tehnici utilizate și încercând o sensibilă detașare de alte genuri, cum ar fi de exemplu grafica de șevalet sau chiar pictura, folosește inițial desenul ca o primă etapă de elaborare a proiectului vizual. Indiferent că vorbim despre tiparul înalt (xilografura, linografura,

* Muzeograf, Muzeul de Artă din cadrul Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași

gipsogravura și metalografia), adânc (cu dălțița, aquaforte, aquatinta, mezzotinta, acul rece, verni moale) sau tiparul în plan (litografie și derivatele acesteia – foto-offsetul și serigrafia), precum și unele tehnici mai noi ce țin de inovație și unicitate – colografia, respectiv monotipul, gravura presupune un întreg proces de elaborare – de la schița de idee, transpunerea desenului pe suportul-matriță, intervenția fizică sau chimică asupra acestuia, cerneluirea și imprimarea produsului final, stampa. Diferențele specifice pentru fiecare tehnică în parte accentuează, în mod frecvent, expresivitatea imaginii rezultate, fiecare artist gravor ajungând să aibă o anumită predilecție, afinitate, pentru una dintre tehnicile mai sus amintite sau, după caz, pentru un anumit tip de suport. Tocmai această diversitate stilistică, de alegere asumată și de exprimare tehnică dau valoare, în general, unei expoziții sau a unei colecții, fie ea muzeală, de galerie sau colecție particulară.

Foarte divers și totodată complex, suprasaturat poate prin tematica tributară segmentului proletcultist, specific perioadei anilor '50 – '60, patrimoniul de grafică al Muzeului de Artă din Iași, ca de altfel a fiecărei instituții de profil din România, a asimilat de-a lungul timpului, dar mai ales după 1955, prin achiziții și donații, multe lucrări executate și în tehnicile specifice ale gravurii - de la Theodor Aman și C. D. Stahi, nume de referință ale academismului, dar mai ales nume de care leagă și perioada de pionierat a gravurii românești, apoi Gabriel Popescu, Simion Luca, Vasile Dobrian și continuând cu generațiile din perioada anilor '70 – '80, ani în care s-au consacrat nume precum Ion State, Mircia Dumitrescu, Dan Erceanu, Adrian Dumitrache, Marcel Chirnoagă, Ileana Micodin, Geta Brătescu ș.a. De altfel toate aceste nume s-au regăsit mereu în selecția fiecărei expoziții organizate de specialiștii noștri, fie că era vorba de saloane anuale, proiecte tematice, expoziții de grup sau individuale.

Proiectul *Tiraj de artist 8/10*, derulat pe parcursul a patru ani și-a propus, încă de la debut, încercând și un parcurs cronologic firesc, să adune pe simeze tocmai aceste tipuri de reprezentare și manifestare artistică derulată în special în perioada modernă, cu puternice influențe asupra artei contemporane românești. În acest sens, nu am eliminat cu bună știință acele aspecte ale artei de masă, de factură proletcultistă specifică perioadei postbelice – încă de la începutul anilor '60 se accentuează acel caracter profund social, protestatar față de ceea ce atunci era considerat perimat, poate în aceeași formă plastică de reprezentare ca și în cazul graficii militante a lui Steriadi, Iser sau Tonitza, dar cu un alt tip de mesaj social (re)adaptat, cel al timpului respectiv, mesaj impus, uneori brutal, de rigiditatea unui sistem politic totalitar ce încerca și chiar a reușit în final să centralizeze, timp de câteva decenii, cultura acestui popor. Deformarea realității concrete cu titlul halucinant uneori de *idealism* și *realism socialist*, îl vom regăsi și în atmosfera unor lucrări expuse - *Membru fondator*, *Portret de muncitor*, *La spectacol* sau *Visuri de viitor*. Expresia chipurilor, a căror privire aparent sugestiv direcționată sau regizată, scrutează viitorul *de aur* al unei epoci în care marile mase nu-și vedeau în realitate decât propria lipsă de orizont.

Încercarea de formatare estetică a acestor mase reușea, din păcate și cu sprijinul și concursul unor lideri de opinie a respectivei generații de artiști. Crearea unei noi identități, a *omului de tip nou*, era marele deziderat al epocii – individul era redus în realitate la statutul tacit de prizonier al unei mitologii socialiste în care mai ales exprimările din

zona culturii de masă trebuiau să aibă un rol mobilizator – fâlăia sufocantă a drapelului roșii, omniprezente în orice episod cotidian, masca în fapt nemulțumirea și revolta mocnită a celor care se vedeau nevoiți să mimeze un trai decent, rod al unei democrații originale. Pe plan artistic, fie că era vorba de artă, literatură, teatru sau cinematografie, tematica abordată trebuia să fie accesibilă, ușor lecturabilă atât pentru cei din mediul urban cât mai ales pentru cei din zona rurală – se credea cu tărie în efectele primare ale acestor forme expresive de manipulare. Din păcate aceste efecte primare au generat la rândul lor noi cauze și, în timp, au dezvoltat un întreg lanț ermetic al slăbiciunilor din care cu greu se putea evada. Efectul de reverberație cu adevărat spirituală își făcea loc doar acolo unde tradiția artistică al unui ev mediu preponderant religios conservase un patrimoniu valoros. Din fericire, unii artiști din acea perioadă au reușit să (re)descopere astfel de urme și, prin mijloace estetice adaptate propriilor talente și disponibilități conceptuale, să evadeze din acest cerc ideologic – unii au știut să folosească, fie și formal, anumite episoade din istoria națională, care și ea, din păcate, suferea la rândul ei de acea deformare impusă de spiritul centralizator. Astfel au apărut compozițiile istorice ca gen, sau pur și simplu portrete compoziționale a căror latură expresivă însă, producea o anumită detașare de moment față de caracterul tematic – Aurel Bulacu, ciclul *Album eroi 1877*, Simona Runcan, *Portretul lui C-tin Brâncoveanu*, Hortensia Masichievici-Mișu, *Elena Doamna*; o altă sursă era constituită de universal literar, ca izvor de inspirație și totodată de eliberare față de sensul unidirecționat impus de canonul rigid al acelor timpuri – personajele din operele literare, fie românești sau inspirate din lirica și proza universală, deveneau ele însele *personaje* ale unor veritabile compoziții sau cicluri compoziționale.

Paradoxal uneori, tocmai astfel de lucrări cu fundal agro-industrial (fabrici și uzine, șantiere, ogoare, I.A.S.-uri, C.A.P-uri, S.M.A-uri etc) deveneau cadre, scene, prin intermediul cărora artiștii reușeau să își exprime mascat revolta sau chiar să ironizeze discret o stare de fapt, fie și cu riscul unei dedublări la fel de meschină în contextul social al unei colectivități, implicit față de colegii de breaslă. Evadarea, din acest perimetru tematic, se făcea de obicei sub forma unei exprimări artistice bine susținută calitativ, artiștii respectivi fiind, de cele mai multe ori, buni profesioniști, fie ca desenatori sau ca buni tehnicieni în teritoriul gravurii - Anatol Cudinoff, *O zi cu soare*, Ana Iliuț, *Fată din Drăguș*, Clarette Wachtel, *Artiști amatori la sate*. O altă categorie, dar aparținând aceleiași generații, era cea a artiștilor care începuseră să folosească tehnicile mixte și experimentul, mijloacele lor de limbaj plastic, îmbrăcând, de obicei, o formă abstractă sau minimalistă; aceste moduri de exprimare plastică le facilita maniera de a obstrucționa sau mima tematica cu acele subiecte deloc pe placul acestora (Geta Brătescu, Ion Stendl și Theodora Moisescu-Stendl, Ion Bitzan, Radu Stoica, Ladislau Feszt, chiar Vasile Dobrian, pe care îl întâlneam încă din perioada interbelică, fiind în tinerețe un adept al unei abstracțiuni de tip constructivist. Prin intermediul acestor tipuri de reprezentare, gravura atinge, în paralel, deși paradoxal, noi valențe din punctul de vedere al expresivității imaginii.

Rând pe rând, în toate cele patru etape ale proiectului inițial – *În sat*, *În oraș*, *Munca și Note despre peisaj*, dar mai ales în expoziția finală *Personaje*, am încercat să redau, pe lângă discursul tematic și varietatea exprimărilor la nivelul tehnicilor

abordate, tocmai aceste elemente socio-istorice, prefigurând, poate în viitor, un proiect tematic legat strict de acest segment bine delimitat dar cu influențe și ecouri largi în stilul artei de dinainte de 1990 și anume segmentul proletcultist.

Încercând totuși o detașare puțin mai obiectivă față de aceste reprezentări, în galeria de portrete din cadrul expoziției noastre, se regăsesc și adevărate chipuri expresive, fie exprimate în tehnica tiparului înalt - *Înapoi, in somn la părinți*, xilogravură semnată Suzana Fantanariu-Baia, *Pescar*, semnat Ion Petrovici, *Joc*, Ion State, *Oglinda* lui Mircea Dumitrescu sau *Pescarii* realizați magistral, în aceeași tehnică, de Anton Perussi, fie cele gravate în metal – ac rece, aquaforte și aquatinta - *Cap de expresie*, Vanda Sachelarie-Vladimirescu, *Stadiul I*, Dimitrie-Trixi Checais sau *Maică la Agapia*, semnată Edith Mayer, un veritabil crochiu în aquaforte. Dincolo de această tendință clasică de exprimare a portretului, ce urmărește o descriere cât mai clară a fizionomiei personajelor, descoperim și un alt tip de reprezentare, impus uneori și de maniera tehnicii utilizate, fie ca se alunecă în expresionism sau cubism - Ala Jalea-Popa, *Interior*, Dan Erceanu, *Antropometrie*, Marcel Chirnoagă, *Porunca a III-a*, Vasile Celmare - *Femei la plajă*, *Privitori* - Corina Beiu-Angheluță, Ion Pacea *Jucătoare de tenis* sau *Compoziția* semnată de Nicolae Krasovski. Ca și în cazul personajelor abordate puțin mai sus, aici regăsim însă aceeași înțepenire a expresiei, aceeași absență a trăirii – putem surprinde o anumită detașare, izolare, atmosferă resimțită și în următorul segment; aici artiștii se folosesc uneori de imaginea și colajul foto, redând, deși în manieră realistă, un alt tip de mesaj ce frizează ludicul - Szilaghi Zoltan, *Dialog*, Adrian Dumitrache, *Compoziție cu figură șezând*, Ladislau Feszt, *Minijupe* și Marius Gândac, *Povestea porcului*.

Alternând între figurativ și abstract, utilizând fie tehnicile tradiționale, cele combinate sau unele mai moderne, „ale momentului”- offset și serigrafie, artiștii prezenți în expoziția *Personaje* reușesc, prin intermediul subiectelor și a atmosferei surprinse în lucrările lor, să alcătuiască în final o scenografie evolutivă a societății românești de-a lungul întregii sale istorii, preponderente fiind perioadele modernă și contemporană. Am raportat, cum de altfel am încercat la fiecare expoziție tematică de stampă, toate aceste nume reprezentative ale graficii și ale artei contemporane românești în general, perioadei de început, cea de pionierat a gravurii noastre artistice – Theodor Aman, C.D.Stahi, Iosif Iser sau Gabriel Popescu. Abordând divers și exprimându-se uneori surprinzător de modern pentru perioada în care au trăit și au creat, acești artiști, practic deschizători de drum, devin prin mesajul și limbajul plastic folosit, contemporani nouă sau mai exact celor de lângă noi sau atelierul nostru, în timp ce alți artiști contemporani se exprimă ca niște veritabili mari „clasici în viață”.

Gravura, prin metodele și felul în care se exprimă la final prin intermediul stampeii, are avantajul de a micșora distanțele și perioadele istorice – prin expoziții tematice, prin colaborări între muzeele din țară și străinătate, între artiști aparținând diferitelor medii socio-politico-spirituale se poate dezvolta un întreg proces de socializare valorică la nivel de comunicare vizuală. În acest sens, prima ediție a *Bienalei internaționale de gravură N-E*, pe care Muzeul de Artă Iași, în parteneriat cu Universitatea de Arte „George Enescu” Iași și Muzeul de Artă din Chișinău, o organizează în toamna acestui an, este și se va dovedi cu siguranță un bun exemplu în contextul unei mediatizări și promovări optime a acestui gen specific – totodată,

caracterul informațional, didactic și inter-activ uneori, va facilita dialogul între specialiști și artiști pe de o parte și publicul mereu dornic de deschidere către un spectacol vizual de foarte bună calitate. O bienală internațională de artă contemporană, gravură în cazul nostru, are și un mare beneficiu la nivel patrimonial, colecția noastră de stampe îmbogățindu-se și revigorându-se, în pas cu noile tendințe media.

Vanda Sachelarie-Vladimirescu, *Studiu*, gravura cu acul

Simona Runcan, *Portretul lui D. Cantemir*, aquaforte, aquatinta

Mircea Dumitrescu, *Oglinda*, xilogravura